

Eesti betoonitööstus 1989–2014:

kas eksportida või ka Eestis ehitada?

Paavo Kangur

Uue Eesti majanduse struktuuri ja ettevõtete väljakujunemine algas juba enne iseseisvumist. Väliskapital alustas strateegiliste ettevõtete ülevõtmist esimesel võimalusel kui tassi kohvi hinnaga jagati lagunevas NSVL-is terveid tehaseid. Täpsemalt öeldes olid sisenemishinnad omandamiseks strateegiliste ettevõtete kontrollpakke suhteliselt madalad. Samal ajal, kui soomlased ja sakslased vallutasid Põhja-Eesti, võtsid tartlased ära Siberi ja Läti. Järgnevalt tsiteerime uut raamatut „Eesti betoonhituse ajalugu“. Ülevaate raamatust pakub Inseneria lugejatele Paavo Kangur.

Eesti ehitusmaterjalide- tööstus algas Rakveres

„Eesti nüüdisaegse betoonitööstuse ajalugu ulatub Rakvere Lihakombinaadi ehitamise aega, aastatesse 1987–1989. Siis astusid mängu paljud praegused suurtegiad ning said alguse ideed selliste ettevõtete loomiseks, nagu E-Betonelement, SRV International, SRV Eesti Ehitus (tänapäev Nordecon). „Mina kutsusin **Toomas Lumani** SRV Eesti Ehituse etteotsa. EKE juhatuse otsusega, kus oli lahkarvamusi, müüsimise **Toomas Annusele** EKE MRK, millest hiljem sai piirkondlik ehitushiid Merko,” tutvustab **Jaan Kabin** oma rolli. Ta võiks lisada, et ehitas koos Merkoga Tallinnasse kõige kõrgema maja, kuid Kabin on tagasihoidlik inimene ja ennast kiita talle ei meeldi. Rakvere Lihakombinaadi ehitusel ristusid paljude tulevikutegiad teed. Nii sai alguse Eesti NSV eelviimase peaministri **Indrek Toome** ja **Alvar Ildi** ning Soome ettevõtja **Ilpo Kokkila** koostöö, mis kulmineerus hiljem Viru hotelli ostmise ja Blu Radisson hotellihoone ehitamisega Rävälä puiesteele. Lihakombinaadi ehitusplatsilt sai alguse ka Toomas Lumani firma Nordecon (endine Eesti Ehitus) ja suur osa praegusest betoonitööstusest.

„Esimene kohtumine Ilpo Kokkilaiga võis olla 1987. aasta alguses Moskvas

Nõukogude Liidu Väliskaubandusministeri allasutuses Vnešstroimporis, kus peeti läbirääkimisi võimalike ehitajatega,” meenutab tollane tellija esindaja Jaan Kabin oma töökabinetis Tallinnas Liivalaia tänaval EKE Investi büroohoones. „Lõppvoorul pääses kolm Soome firmat. Mina oli kohal kui tellija esindaja. Olin tol ajal Eesti Agrotööstuskoondise esimehe asetäitja ehituse alal, mis Nõukogude Liidus tähendas liiduvabariigi ministri portfelli. Saime Ilpo Kokkila Moskvas kokku, tema oli siis veel Perusyhtymä esindaja Moskvas. Kokkila kurtis, et asi on ummikus. Kõik

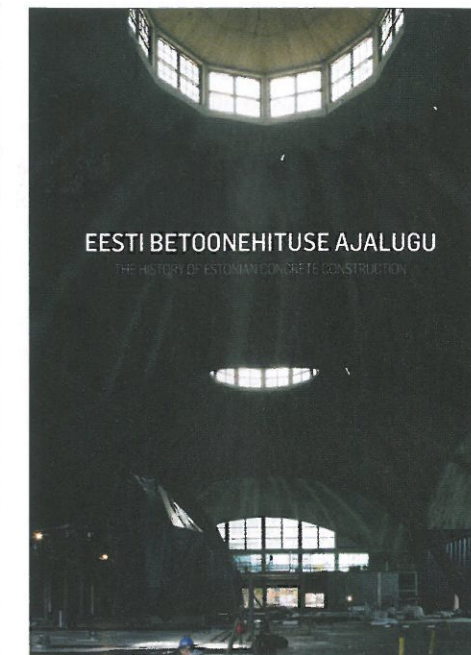
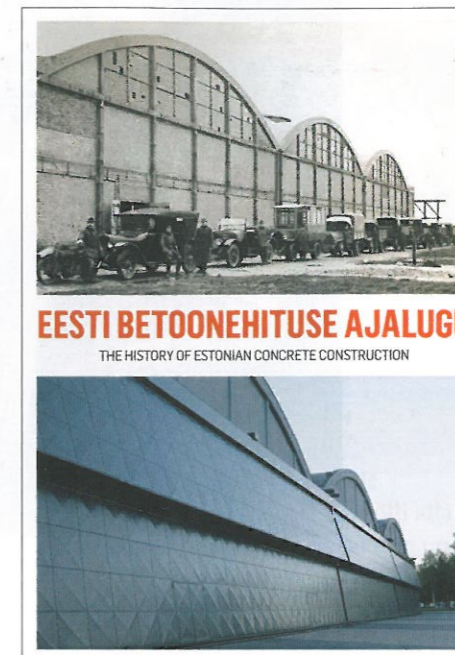
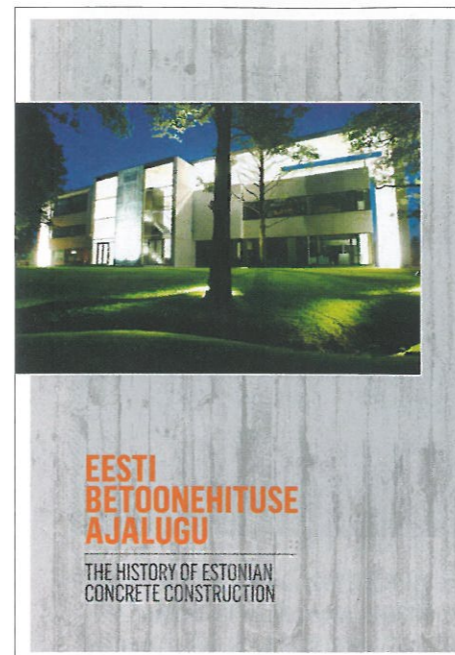
Koos Rakvere lihakombinaadi ehitusega alustati ka investeeringuid ehitusmaterjalide tööstusse ja loodi E-Betonelement.

soomlaste pakkumised olid üle 110 miljoni valuutarubla, aga Moskva oli küllalt jäik, olles valmis kulutama kuni 100 miljonit valuutarubla. Kokkila pakkus siis välja mõtte tulla konkursile uue firmaga, kellel puudub suur peakontor Soomes ja selle võrra on

võimalik rohkem kuludega mängida. Ma julgustasin Kokkilat, sest selleks hetkeks oli välja tulnud ka NSVL-i Ministrite Nõukogu määrus, mis lubas ühissetevõtete asutamist,” räägib Kabin. „Rakvere tehing koosnes kahest osast: tehas ja puhastusseadmed. Kokkila oli siis väike hirm, et ta jääb Rakvere puhastusseadmetega jänni, kuna nende ehituslik osa ei olnud hinna sees. Ma pakkusin, et teeme ühissetevõtte, ja ehitusmaterjali saab rublade eest. Suudame selle kokku traageldada küll. Kokkila kontrollis ilmselt minu peal, kuidas tellija tema mõttemaailma suhtub. Igatahes sai tema uus firma SRV Viitosest lepingu, tehes pakkumise alla 100 miljoni kliiringurubla (tol ajal võrdus 0,9 kliiringvaluutarubla ühe dollariga). Kokkila Soomes peakontorit ei olnud ja selle võrra sai ta teha odavamalt ja palgata rohkem eestlasi. Ma ise ei kartnud, sest Rakvere puhastusseadmete betoonvanne oskasid eestlased valada.” Koos Rakvere lihakombinaadi ehitusega alustati ka investeeringuid ehitusmaterjalide tööstusse ja loodi E-Betonelement.

E-Betonelemendi sünd ja sõdurikülad

„E-Betonelemendi peakontor asub Tabasalu külje all, Harku paekivikarjääri lähedal. Firma praeguse juhataja

Vaido Leoski seinal hakkab silma kaart Balti mere äärsete tõmbekeskustega. Kõik nende ehitusplatsid, nagu Murmansk või Anapa Musta mere ääres, kaardile ei mahu. Kaardi all ilutseb **Indrek Neivelti** allkiri, sest tema oli üks esimesi, kes toonase Hansapanga esindajana betoonifirma laenukõlblikust hindamas käis. Tol hetkel istus peadirektori toolil hoopis **Egon Mats**. Sellest päevast kui Jaan Kabin ja Ilpo Kokkila Moskvas kohtusid, oli hulk vett merre voolanud ja meeste peas liikusid uued investeeringud ja skeemid. Rakvere Lihakombinaat ja puhastusseadmed olid valmimas. Kokkila, Kabin ja Egon Mats olid teinud ühisfirma SRV Eesti Ehitus, mille omanikel tuli idee ehitada Harkusse betoonitööstuse tehaseid, sest kui sul on ehitusfirma, on sul vaja betoonitööstust. Tollane SRV Eesti Ehituse peainsener **Mait Schmidt** (ehitusfirma Bauschmidt rajaja ning Jõelähtme Golfküla arendaja) kutsus 1989. aasta sügisel tööle grupivend **Toomas Vainola**. Tema ülesandeks sai ehitada Harkusse nüüdisaegne betoonitööstuse tehaseid. Toomas Vainola sai hiljem suurima kaubabetooni tootja Rudus etteotsa. Jaan Kabin ise aga võttis **Olari Taali** järel üle ehitusministri portfelli.

Alguses oli tühi rahakott

„Kui Jaan Kabin 1992. aasta suvel ehitusministeriumisse saabus, oli raha otsa saanud. Ehituses tegeleti vaid vanade objektide nagu rahvusraamatukogu lõpetamisega. Krooni tulekuni oli jäänud nädal. Kuid kõik protsessid olid alanud ja näitlejad olid laval koha võtnud: ehitusministri asetäitja Aadu Kana oli leidnud investori Kunda tsemenditehasele, Toomas Annus oli ostnud EKE MRK ja mõtles, mida homme võileivale määrada. Toomas

Järgnesid kiired muutused. Eluvõimetud ettevõtted surid ja nende varemetele tekkisid uued ettevõtted.

Luman oli positsiooni sisse võtnud tulevases börsifirmas Nordecon (siis veel SRV Eesti Ehitus) ja unistas esimesest miljonist. Olari Taal oli lahkunud Tartu Majast, andnud ehitusministri portfelli Kabinile ja saanud majandusministriks. Vallot

Mangus oli tööle kutsunud Tartu Majasse ja vaatas toimuvat nõutu pilguga, jalas porised kummikud. Koos Eesti iseseisvumisega saabus ka IME ehk isemajandav Eesti. Elamuehitusturg vajus kokku, energiahind võrdsustus maailmaturu hinnaga ning loomulikult muutus ehitusturg tervikuna. Siiski jätkus ka ühissetevõtete rajamisest alguse saanud protsess. Esimesel ühissetevõtjal Johannes Hindil ei vedanud. Ta pandi kinni. Kuid ometi oli idee liikvele läinud. Ettevõtetevaheliste välissuhete ajamine oli jumekas asi ning ainus võimalus lahendada pidevat materjalidefitsiiti ja ületada kasvavat tehnoloogilist mahajäämust läänest.” Järgnesid kiired muutused. Eluvõimetud ettevõtted surid ja nende varemetele tekkisid uued ettevõtted.

„Ehitus- ja ehitusmaterjalide sektor tõmbus 1990. aastate alguses paratamatult koomale, sest eelarve oli tühi ja kodumaine pangandus alles tärkamas. Ehitusmaterjalide tööstus kasvab impeeriumite tõusu ajal ja kahaneb impeeriumite lagunedes. 1991. aasta iseseisvumisega muutusid kiiresti ehituse finantseerimise alused. Eelarves raha ei olnud ja riiklik elamuehitus peatus, ning paljud betoonitööstuse tootjad olid sunnitud otsima uut turgu. ▶

► 1993. aastal moodustas ehituse maht 1980. aastate keskpaiga tipu tasemest veidi üle veerandi, hindas Keskkonnaministeeriumi asekancler Urmo Kala, ennustades, et uus buum ei jää tulemata. 1996. aastal oli Majandusinstituudi vanemteadur **Lembit Aader** sunnitud nentima, et ehitusmaterjalide tööstus on välja suremas: 1995. aastal oli tsemenditööstuse maht vaid 39 protsenti ja monteeritava raudbetoonitööstuse maht 11 protsenti 1985. aasta tasemest. Kuid kõik ei olnud kadunud. Midagi jäi vanemteaduril märkamata. Koti tsemendi hind oli tõusnud 224 korda ning rahalises mahus polnud äri nii drastiliselt vähenenud ja Kundas toimetas juba uus investor. Ka sõdurikülade ehitamise periood oli alanud ja vaikselt tärkas ka Eesti turg, kus algas pangahoonete ehitamine.”

Jan Owreni tulek ja ärikultuuride kokkupõrge

1990ndatel algas ka ühinenud Saksamaa ülesehitamine ja selleks oli vaja tsementi ja betooni. Nii pöördusid Kreeka, USA ja Soome ärimeeste pilgud Kundale, mis oli võimeline tootma suurtes kogustes odavat tsementi. Soome ja USA kapitali vahel puhkes võitlus, mida on kirjeldatud raamatutes „Kunda tsement – 140” ja „Eesti betooni ajalugu”. Ameerikat esindasid **Mehis Pilv** ja **Edgar Savisaar** ning Soome tööstuse huve **Aadu Kana**. Jõukatsumine lõpeb viigiga, kuigi Ameerika poolt sekkub konflikti ka senaator **Edward Kennedy**.

1990ndatel algas ka ühinenud Saksamaa ülesehitamine ja selleks oli vaja tsementi ja betooni. Nii pöördusid Kreeka, USA ja Soome ärimeeste pilgud Kundale, mis oli võimeline tootma suurtes kogustes odavat tsementi.

Jan Owren ja Aadu Kana Helsingis

„6. aprillil 1992 sünnib AS Kunda-Nordic Tsement ja algab uus etapp Kunda loos. AS-i Kunda Nordic Tsement aktsiakapitali suuruseks määrati 28,57 miljonit USA dollarit, millest riigiettevõtte Kunda Tsement (hiljem AS Kunda Tehased) panus oli 18,57 miljonit dollarit (65%) ja USA-Šveitsi-Soome-Rootsi ühisfirma Atlas-Nordic Cement Ltd. panus oli 10 miljonit dollarit. Atlas-Nordic Cement Ltd. kuulub aktsiakapital jagunes järgmiselt: Atlas Cement Ltd. (USA) 25% Holderbank Financiere Glaris SA (Šveits) 18,75% Euroc AB (Rootsi) 18,75% Partek OY (Soome) 18,75% Lohja OY (Soome) 18,75%.

Kui paberid allkirjutatud, saabus Soomest palgatud ühissetvõtte juhtkond. Troikasse kuulusid peadirektor **Jan Owren**, finantsdirektor **Hannu Nuutinen** ja tehnikadirektor **Torbjörn Karlson**. Esimesed paar kuud elati Haljalas, siis Rakveres, pool aastat hiljem saadi korter Kundasse. Jan Owren oli varem töötanud Virkkala tsemendi ja keramsiidi tehase peadirektorina. Kuna Soomes oli parajasti lama – majanduskriis –, olid ehitusmahud ja tsemendivajadus kõvasti kukkunud ja Virkkala tsemenditehas suletud.

„Kunda seisund ei olnud mulle uudis. Meil oli Kundaga tihe koostöö. 1988–1991 käisid ligi kakssada soomlast tutvumas Kunda tehasega ja vastupidi, Kunda inimesed käisid vaatamas Virkkala tehast. Seega olime tuttavad, meil oli isegi sõprusleping **Enn Rauaga** alla kirjutatud,” rääkis Owren Helsingis

Tartu Maja (TMB) tootmisliin

2009. aasta septembris oma aeglaselt eesti keeles. Kuid aprillis 1992 ei tulnud kui sõbrad, vaid kui ülevõtjad. „Meid oli kolm ja vastas oli suur organisatsioon. Nad ei armastanud meid väga sügavalt ja Enn Raud tahtis juhtimist jätkata,” ütleb Owren, kes pühendas palju aega ekspordi käivitamisele.

Tehase üheks uueks probleemiks on ressursitasu. Masu ajal (aastatel 2009–2010) on keskkonnakasutuse tasu peaaegu kahekordistunud, ulatudes 1,6 miljoni euroni aastas. Keskkonnatasule aastas kuluv summa ületab 52 korda tsemenditehase 1991. aasta kasumi ja loomulikult tunduvalt ka tollast müügitulu. „Meie sõnum on, et ressursitasude kasv ei tohiks ületada inflatsiooni ja peaks olema vähemalt 10 aastat ette teada. Kui riik lubab luua stabiilse maksu- ja ärikeskkonna, siis ei tohiks mängida ka ressursitasudega. Tsemenditööstus on toorainemahukas, konkurentsivõime seisukohalt on tähtis, et riik ei tõstaks ressursitasusid kiiresti ja rohkem kui naaberriigid. Ka elektrihind ei tohiks pakkuda liiga palju üllatusi. Ma ei oska prognoosida järgmise 30 aasta muutusi, kuid selge on, et energeetikamaailm muutub,” räägib tehase uus direktor **Meelis Einstein** juba ajal, kui tsemenditehas

„Tsemenditööstus on toorainemahukas, konkurentsivõime seisukohalt on tähtis, et riik ei tõstaks ressursitasusid kiiresti ja rohkem kui naaberriigid. Ka elektrihind ei tohiks pakkuda liiga palju üllatusi.” MEELIS EINSTEIN

on läinud 100-protsendiliselt üle Heidelberg Cement Grupi kontrolli alla. Tema meeskonna suurim väljakutse on kindlustada Eesti tsemenditööstuse jätkusuutlikkus piirkonnas, kus praegu käib ületootmine. „Me tagame Heidelbergile väga suure turuosa Eestis ning teatud osa ka Venemaal, Lätis ja Soomes,” ütleb Einstein, kes kuulub põliskundalaste hulka, kelle esivanemad teenisid elatist tehases. „Minu vanaisa töötas kivikuuris, kus tehti betoontooteid ja katusekive. Isa oli raudteelvedurite peal ja hiljem karjääris ekskavaatorijuht.”

Vallot Mangus: „Ma olen kogu aeg optimist olnud”

Samal ajal kui soomlased ja sakslased vallutasid Põhja-Eesti, võtsid tartlased ära Siberi ja Läti. Läbi aegade on Tartu Majas töötanud ambitsioonikas seltskond, kes on üritanud Emajõe Ateenast uusi turge vallutada.

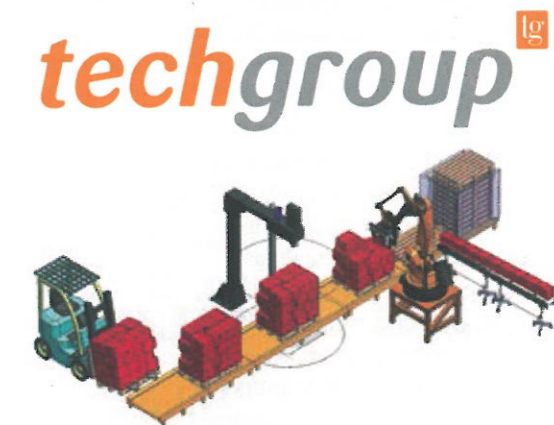
AS TMB suuromanik **Vallot Mangus** võttis ära Riia turu ja ründab sealt juba Rootsi turgu. Ta on 1959. aasta poiss. „Hommikuti käib Emajões ujumas, siis pühendub firma ja enda arendamisele. Tartu Majja saabus ta tööle revolutsioonilisel 1990. aastal Tartu Autode Remondi Katsetehasest. Mangus alustas tööd Tartu Maja tütarfirmas Remet, mis tegeles metallkonstruktsioonide ja rakiste tootmisega betoonitoodete valamiseks. Remeti toodanguks olid näiteks eksporditavad konteinerid, mille eest teenitud valuuta investeeriti õõnespaneelide liini. Hariduselt ei ole Mangus ehitaja ega autoremontija, vaid hoopis majandusküberneetik. Majandusharidus seletab ka asjaolu, miks temast sai ühel hetkel Tartu Maja finantsdirektor. Erastamise käigus sai riiklikust aktsiaseltsist Tartu Maja aktsiaselts Tartu Maja, mille suuromanikuks oli Kodumajatehas. 1998. aasta kriisis ostsid kolm ehitusfirmat endale ►

THE NEW VALUE FRONTIER

KYOCERA

Metallilõkeriistad

Alenat Laast OÜ
www.alenat.info
55 623 751

Seadmed teie tootmisele:

- Tootmise automatiseerimine
- Inseneriteenused
- Masinaehitus

AS Tech Group
Kaabli 11
Tallinn
ESTONIA
tel. 99 70 845

www.techgroup.ee
info@techgroup.ee

ettevõtte kontrollpaki ja aktsiaseltsist Tartu Maja sai AS Tartu Maja Betoontooted. 25 protsenti osalusest kuulus viiele väikeaktsionärile, kellest hiljem jäi järgi kaks: Vallot Mangus ja **Jaani Luts**. „Masu viis ettevõtte kahjumisse ja ehitusettevõtetel oli selge soov oma investeering AS-i Tartu Maja Betoontooted maha müüa. Väikeaktsionäridena usuti ettevõtte jätkusuutlikkusse,” selgitab Mangus. Alustati ettevõtte restruktureerimist, muutes nime aktsiaseltsiks TMB. 2012. aastal toimus *management buy out* ja sellest hetkest kuulub nõukogu esimehele Vallot Mangusele 42,5 protsenti AS-i TMB aktsiatest. „Kõik võimalused TMB kasumlikuks arenguks on täna loodud: meil on ettevõtte arengule pühendunud omanikud ja arenev meeskond,” kinnitab teotahteline mees.

Tema üks edusid on investeering Riia betoontootete tehasesse ja sealt lähtuv invasioon Rootsi. TMB on üks betoon-detailide tarnijaid IKEA kauplusehoonetele Rootsis.

Tartu Majast lahkunud mehed on aktiivsed olnud ka Siberisuunalistes ärides. 1980ndatel **Peeter Palu** ja Olari Taali poolt algatatud betooni invasioon Siberisse on küll oma sisu muutnud, kuid idees elab see edasi.

Mördiööbik Veigeli laulud

„Betoneks AS-i tegevdirektor **Rene Veigel** ütleb, et ajad on kehvad, kuid mitte lootusetud. Parimate aastate käivetest on säilinud veidi üle poole ning turul on alanud isegi väike kasv. Rene Veigelit on betoon ümbritsenud lapsepõlvest alates. Kuueaastaselt mäletab ta end turnimas papsi jälgedes Tallinna Raudbetoontootete tehase (tänapäevane Lasbet) ehitusplatsil. Isa Paul Veigel oli alguses töödejuhataja tehase ehitusel ja hiljem peainsener, kes sai 1961. aastal õõnespaneelide eelpeetamise elektrotermilise meetodi juurutamise eest Lenini preemia. „See sündis koostöös mingite Moskva instituutidega. Need preemiad tulid harva, aga see oli tehniline lahendus, mis tänaseni toimib,” kommenteerib Rene, kes maandus isa jälgedes peale TPI lõpetamist Tallinna raudbetoontootete tehasesse. Ta alustas meistrina, siis sai tsehhijuhatajaks. Kuna emale ei meeldinud, et kodus kaks mördiööbikut

Tsemendi
lobi
ettevalmistus
enne kliinkri
põletamist

ehk tsemendilõhnalist meest ringi tatsuvad, siis suundus Rene 1975. aastal teadusesse. Pärast kolmanda lapse sündi jäi aspirantuur pooleli ja mees suundus tagasi betooni juurde. „Ka vanamehel olid väikesed eksirännakud, ta töötas mõnda aega isegi ehitusmaterjalide tööstuse ministereerimis ja maandus siis ka Männikule elamuehituskombinaati,” kirjeldab Rene Veigel. Nii töötasid isa ja poeg mõnda aega ühes firmas. Rene töötas esmalt laboris, seejärel tehnikaosakonna juhatajana ning siis tuli väike- ja ühisettevõtete ajastu. Ühisettevõtete loomise ajal semmis ta Rootsi Strängbeton AB-ga. Käis Rootsis ja õppis sealt palju. „Lepingud olid juba valmis. Rootslastel oli plaan teha Männikule normaalne tehase. Käisime üheskoos läbi ka kõik Eesti betoonitehased, millest mõni jättis neile hea mulje. Tegime juba ühiselt katsetoodangut, mida testiti Rootsis. Mingi idee oli neil raudteeliipritega sisse saada Vene turule, nad saatsid mind sinna ühele seminarile. Kuid pärast Vilniuse teletorni veresauna 1991. aasta talvel unustasid rootslased tee Eestisse ära, sest neil hakkas hirm,” kommenteerib Veigel. 1990. aastate algusest oli ta erinevatel direktori ametipostidel ja pidi mõtlema, mida hakata peale hiiglasliku territooriumi ja 1800 töötajaga.” Lõpuks erastas ta tehase koos Siberi ehitustel raha teeninud meestega.

Tsemendi- ja betoonitööstureid seob üks sisemine tung – nad tahavad toota ja oma toodangu kasudega maha müüa ja turuks sobib neile ka teedeehitus. Nii on puhkenud pikem diskussioon asfaldi- ja betoonigurude vahel. Viimaste eeskõnleja on austraallane **Arvo Tinni**.

Teedeinsener Arvo Tinni sõnum

„Austraalia teedeinsener Arvo Tinni tõi Eestisse betooniteede teema 2012. aastal ja sellest alates on diskussioon hoogu kogunud. 2013. aasta päikesepaistelisel märtsikuul pidas ta peaettekande betoonipäeval. 77-aastane, korporatsiooni Ugala kuuluv mees on heas vormis, viskab nalja ja kiidab betooniteid, millega on tegelenud terve elu. Saali paiskuvad ingliskeelsed Powerpointi pildid ja Tinni selgitab, visalt kõike numbritega tõestades, et betooniteed on paremad, otsides samaaegselt õigeid eestikeelseid sõnu. Keila pastori autojuhi poeg Arvo lahkus koos perekonnaga Eestist 1944. aastal. „Perekond valis Austraalia, kuhu saabuti 1950. aastal. Noored läksid seal kõik kooli ja 90 protsenti eestlastest läks edasi ülikooli. Meie generatsioon on hästi edenenud just seetõttu, et meil on hea haridus. Meie vanemad töötasid kõvasti, et nende pärdikud saaks ülikoolist läbi,” meenutab mees, kes õppis teedeinseneriks New South Walesi Ülikoolis ja töötas seejärel sama osariigi

New South Walesi osariigis, kus elab üle 7 miljoni inimese, ehitatakse 100–120 kilomeetrit betooniteid aastas. Betoon valatakse liikuva vormiga laoturiga terve tee laius korraga. Laotur liigub üks meeter minutis. „Teehind tuleb arvestada eluea peale: mis maksab ehitus, hooldus, parandamine. Seda kõike tuleb arvesse võtta. Samuti, kui palju on teeväärtus, kui elutsükkel läbi. Me arvestame betoonitee elueaks vähemalt 40 aastat,” räägib Tinni, väites, et tema oponentid räägivad tee-ehituse maksumusest hoolduskulusid arvestamata.” Kui me ei taha endale korralike teid ehitada ja eelistame igavese parandamise strateegiat, siis tuleb betoon ekspordida.

Eksport, eksport, eksport

„Aastatel 2009–2013 sai Eesti betooniteede tööstuse päästeingliks eksport. Buumijärgelt, 2009. aastaks, oli ehitusmaterjalide tööstusele selge, et Eesti turg ei suuda luua piisavalt tööd ja tellimusi, et kõigile jätkuks. Ilmselt jõudis see teadmine erinevate tootjateni veidi erineval ajal. Kuid täna räägitakse Rootsi ja Soome turust ja nendega töötamise eripäradest nii Tallinnas kui ka Tartu firmades Savekate ja TMB.

Kunagise Tallinna Raudbetoontootete Tehase, tänase AS-i Lasbet suurim klient on Helsingi linnavalitsus ning Tallinnas valmivad detailid Helsingi Ülikooli haiglakompleksile, Helsingi metroole ja kortermajadele. „Täna ei soovi me Eesti turgu teenindada, sest klient eeldab, et saab betooniteede kätte 20 protsenti alla omahinna,” ütleb Lasbeti juht **Agus Möldre**. „Eestis on kaheksa betooniteede tehast ja mõni neist ikka teeb töö ära madalama hinnaga. Kuid ka importimine Soome, Rootsi ja Norrassa pole mingi õnn. Transpordikulud on Norra puhul 65%, Rootsi puhul 50% ja Soome puhul 40% lõpphinnast. Kasumimarginaal jääb ikka väga napiks ning seegi on ohus. Alati saab lepingusse sisse kirjutada kvaliteedinõuded, mis venivad ostja kasuks ja tarnetähtaja tunniajalise täpsusega, mida on võimatu täita. Tihti, et mitte öelda alati, tähendab iga tellimus vaidlust. Kui toode käes, siis üritatakse ikka tünge teha. Sa võid lepingusse sisse kirjutada, et vaidluse lahendamise Soome kaubanduskoja arbitraažikohus, kuid seal on eestlasel võimatu võita.”

Meelis Einstein
Kunda poord-
ahjude vahel

maanteevalitsuses, töustes peainseneriks. Ta on juhtinud paljude kiirteede, sildade ja ehitiste rajamist. Kõige kuulsamaks peab mees ise Warringah kiirteed Põhja-Sydney. Tegemist on 2,5 kilomeetri pikkuse läbimurdega, kus ehitati maksimaalselt kuni 23 rada autoteid. Kui ala 7,4 meetri laiuseks teha, siis oleks see võrdne 28 km pikkuse hariliku teega.

Täiuslik ELEKTRIAJAM teie firmasse!

BEVI Est OÜ pakub:

- standard- ja spetsiaalelektrimootoreid
- asünkroonmootorite sagedusregulaatoreid
- tigu- ja hammasreduktoreid ning reduktormootoreid
- statsionaarseid ja mobiilseid elektrigeneraatoreid

Bevi Est OÜ | Pärnu mnt 238, 11624 Tallinn
tel 682 8755, 506 7761, 515 5835 | faks 682 8754
bevi@bevi.ee | www.bevi.ee

CNC töötlemine

- Treimine
- Fresimine
- Komplekteerimine

Teie partner tootmises aastast 1992

Hanval Metall OÜ
Tööstuse 1A
69101
Karksi-Nuia
Tel: +372 51 41 100
www.hanval.ee